

1928-2003, ELS 75 ANYS D'EDICIONS PROA
Isidor Cònsul

L'atzar és capriciós i m'ha posat a la butxaca, sense que me n'adonés, un bitllet de loteria amb premi: la sort de dirigir Edicions Proa en un moment en què la cronologia de l'editorial arribava a una xifra de número rodó, els primers setanta-cinc anys de la seva història. Aviat està dit, però setanta-cinc anys, que són un tram respectable en la vida d'una persona, fan una trajectòria infreqüent a l'esquena d'una empresa cultural, i goso afegir que la fita resulta insòlita i desacostumada en una indústria literària tan sotragada pel vent de la història com la catalana. Per això, quan s'esguarda enrere des de la perspectiva d'aquests setanta-cinc anys, el panorama de fons dibuixa una aventura editorial paral·lela als alts i baixos de la nostra història col·lectiva, setanta-cinc anys d'una trajectòria arrapada a la mateixa pell de la història de Catalunya.

Edicions Proa va començar a caminar a Badalona, l'any 1928, de la mà de Marcel·lí Antich (1895-1968) i de Josep Queralt (1896-1965), dos homes de cultura amb vocació pedagògica, dos amics catalanistes decantats cap a l'esquerra i convençuts que calia posar la cultura a l'abast del poble. Marcel·lí Antich era mestre, fill de Gironella i vivia a Badalona on havia organitzat una escola catalana per indicació de Pompeu Fabra. Josep Queralt era badaloní, havia militat de jove a la Lliga i era un tipus inquiet que col·laborava amb el seu amic Antich en l'organització d'una biblioteca i unes conferències pensades com a suport educatiu dels joves que treballaven. D'aquests neguits pedagògics i de l'absència d'edicions en català d'autors com Balzac, Tolstoi, Dostoiewski i Stendhal va néixer la idea de crear una editorial que ho esmenés i que fou posada sota la direcció literària de l'escriptor Joan Puig i Ferrer.

L'estrena de l'editorial va tenir la sort d'atrapar la cua del debat entre el Noucentisme i la novel·la, una polèmica entaulada anys enrere que alertava sobre l'imperi de la poesia i la prevenció del noucentisme envers la novel·la, i que s'havia activat, el 1925, amb les conegudes intervencions de Carles Riba, *Una generació sense novel·la*, i de Josep M. de Sagarra, *La por a la novel·la*. Fins l'any 1939, la biblioteca *A tot vent*, col·lecció senyera de la nova editorial, publicà una esplèndida antologia de novel·la catalana i universal, es va convertir en una resposta pràctica al debat sobre el gènere i va oferir models d'excel·lència narrativa a una literatura que no els tenia gaire desenvolupats. Curt i ras, la biblioteca *A tot vent* va néixer en un context favorable, va coronar els afanys que impulsaven la novel·la cap a la normalitat i va traslladar al català autors i títols fonamentals de la gran narrativa de la segona meitat del XIX i el primer terç del XX, on

destaquen les traduccions russes d'Andreu Nin i les angleses de Josep Carner. L'èxit d'*A tot vent*, d'altra banda, va permetre la incorporació, l'any 1935, de la col·lecció literària *La Mirada* que havien fundat, deu anys enrere, la *Colla de Sabadell* (Oliver, Trabal i Obiols), amb Riba, Carner i Guerau de Liost; així com la creació d'una col·lecció d'estudis socials i econòmics, *El camí*, dirigida per Andreu Nin; *Grumet*, per a llibres infantils, i la diversificació de la biblioteca *A tot vent* en sèries com *Oreig*, *Els d'ara* i *Històries curtes*.

El gener de 1939, quan la República donava per perduda la Guerra Civil i les tropes rebels eren a punt d'entrar a Barcelona, Edicions Proa passà a l'exili i entrà en el túnel d'un procés resistencial ple de dificultats. Des de Perpinyà, però, va aconseguir una certa continuïtat en l'edició fins a depassar el número 100 de la biblioteca *A tot vent*. Després de vint-i-cinc anys d'exili, el fons d'Edicions Proa fou incorporat, l'any 1964, a Aymà, societat editora presidida per Joan B. Cendrós amb el guiatge literari de Joan Oliver. Sota el segell d'Aymà, el mecenes i home d'empresa Joan B. Cendrós aplegà els fons editorials de *Proa*, *Alcides*, *Óssa Menor* i *Quaderns de Teatre*, i els atorgà continuïtat fins el 1983 que foren traspassats a Enciclopèdia Catalana. Fou així com *A tot vent*, la col·lecció catalana de narrativa més important de tots els temps, retornà de l'exili per tornar a fer camí al costat d'una altra referència cabdal, els llibres de l'*Óssa Menor*, la mítica col·lecció de poesia creada l'any 1949 per Josep Pedreira i encapçalada per obres de Salvador Espriu i Carles Riba.

D'ençà 1983, Edicions Proa és l'editorial literària del grup Enciclopèdia Catalana i en aquests vint anys s'han succeït, al seu davant, quatre directors literaris: Joan Carreras, Xavier Bru de Sala, Oriol Izquierdo i qui signa aquest pòrtic, a qui l'atzar, sense que ell ho sospités, posà a la butxaca el bitllet de loteria amb el premi del setanta-cinquè aniversari. La feina de tots quatre directors crec que pot resumir-se en un doble objectiu: a) que el present de Proa no desdigni de la noblesa del seu passat i que l'editorial continuï com una marca de referència dins del panorama literari català contemporani, i b) la voluntat de desenvolupar una estratègia global i harmònica, és a dir, una editorial d'ombra generosa per donar cabuda a tots els gèneres literaris: la narrativa, sobretot, però també la poesia i el teatre, l'assaig i els estudis, els llibres de viatge i les biografies, les memòries i la literatura de no ficció. Tot i que no són uns objectius fàcils, Proa hi ha perseverat engrescada en la certesa que el seu assoliment esdevindrà la millor aportació a la cultura catalana davant dels reptes del tercer mil·lenni.

Isidor Cònsul